

EUROPOS BENDRIJŲ KOMISIJA

Briuselis, 3.8.2007
KOM(2007) 392 galutinis

KOMISIJOS KOMUNIKATAS TARYBAI IR EUROPOS PARLAMENTUI

Dėl mokytojų rengimo kokybės gerinimo

{SEC(2007) 931
SEK(2007)933}

KOMISIJOS KOMUNIKATAS TARYBAI IR EUROPOS PARLAMENTUI

Dėl mokytojų rengimo kokybės gerinimo

ĮVADAS

Europoje yra apie 6,25 mln. mokytojų (visos darbo dienos ekvivalentu)¹. Mokytojo vaidmuo nepaprastai svarbus: mokytojai padeda mokiniams puoselėti savo talentus, išnaudoti asmeninio tobulėjimo potencialą, tapti harmoningomis asmenybėmis, padeda jiems įgyti įvairių žinių ir įgūdžių, kurių jiems – piliečiams ir darbuotojams – reikės ateityje. Būtent mokytojai suteikia mokiniams žinių apie sparčiai kintantį pasaulį, ties kurio slenksčiu jie stovi.

Mokytojo darbas darosi vis sudėtingesnis. Iš mokytojų reikalaujama vis daugiau, o jų darbo aplinka meta vis daugiau iššūkių.

Daugelis valstybių narių persvarsto būdus, kuriais mokytojai rengiami Europos visuomenės labai atlikti svarbią savo užduotį.

Šio komunikato tikslas – įvertinti dabartinę mokytojų rengimo padėtį Europos Sąjungoje ir pasiūlyti bendrą veiksmų, kurių galėtų imtis valstybės narės, ir paramos, kurią galėtų teikti Europos Sąjunga, viziją².

1. APLINKYBĖS

1.1 Lisabonos ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo darbotvarkė

2000 m. kovo mėn. Lisabonos Europos Vadovų Taryboje pabrėžta, kad žmonės yra didžiausias Europos turtas ir kad „investicijos į žmones (...) bus pagrindinis dalykas užtikrinant Europos vietą žiniomis pagrįstoje ekonomikoje ir siekiant, kad šios naujos ekonomikos atsiradimas nepaštrintų tokių socialinių problemų, kaip nedarbas, socialinė atskirtis ir skurdas“³.

2002 m. kovo mėn. Barselonoje vykusioje Europos Vadovų Taryboje išskelti konkretūs valstybių narių švietimo ir mokymo sistemų gerinimo tikslai. Vienas iš šių tikslų – **geriau rengti bendrųjų dalykų ir profesijos mokytojus**. 2006 m. kovo mėn. Europos Vadovų

¹ Švietimo ir kultūros generalinio direktorato vardu 2006 m. atliktas tyrimas *Mobility of Teachers and Trainers* (<http://ec.europa.eu/education/doc/reports/doc/mobility.pdf>).

² Komunikate kalbama apie bendrojo lavinimo mokyklų ir pirminio profesinio mokymo įstaigų mokytojus; šiame kontekste mokytojas – tai asmuo, kuriam remiantis valstybės narės teisės aktais ir praktika suteiktas mokytojo (arba lygiavertis) statusas. Šiame komunikate mokytojais nelaikomi asmenys, dirbantys ne oficialiojoje švietimo ir mokymo sistemoje, kadangi jie atlieka kitokio pobūdžio užduotis ir dirba kitokiomis sąlygomis.

³ Žr., pvz., integruotąsias ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo gaires, kuriose pripažįstama kompetencijos svarba užimtumui, ypač gaires Nr. 23 dėl būtinybės pritaikyti švietimo ir mokymo sistemas atsižvelgiant į naujus kompetencijos reikalavimus. To siekiant, be kita ko, užtikrinti švietimo ir mokymo sistemų patrauklumą, atvirumą ir aukštos kokybės standartus.

Taryboje pabrėžta, kad „švietimas ir mokymas yra esminiai veiksniai norint plėtoti ilgalaikį ES konkurencingumo bei socialinės sanglaudos potencialą“. Taryboje taip pat pažymėta, kad „siekiant užtikrinti aukštos kokybės, veiksmingas ir teisingas švietimo sistemas, būtina sparčiau vykdyti reformas“.

Tačiau buvo padaryta nepakankama pažanga⁴ siekiant tokių tikslų, kaip sumažinti anksti švietimo sistemą paliekančių jaunuolių skaičių, padidinti vidurinę mokyklą baigusių jaunuolių skaičių arba sumažinti prastai mokančių skaitytį penkiolikmečių skaičių.

Mokymo kokybė – tai vienas iš pagrindinių veiksnių, lemiančių Europos Sąjungos pajėgumą didinti savo konkurencingumą globalizuotame pasaulyje. Tyrimų rezultatai rodo, kad mokytojų kokybė daro didelį teigiamą poveikį mokinių žinioms⁵ ir kad tai yra svarbiausias mokyklos lemiamas veiksnys, turintis įtakos mokinių mokslo rezultatams⁶ (nuo mokytojo kokybės jie priklauso gerokai labiau nei nuo mokyklos darbo organizavimo, jos vadovybės ar finansinių sąlygų). Be to, kitais tyrimais⁷ įrodyta, kad mokytojų kvalifikacijos kėlimas teigiamai veikia mokinių pasiekimus, ir „teigiama, kad dėl mokytojų kvalifikacijos kėlimo programos mokinių pasiekimai tapo geresni ... (ir) kad mokytojų mokymas gali būti mažiau kainuojantis būdas pagerinti egzaminų rezultatus nei mokinių skaičiaus klasėje sumažinimas ar papildomos pamokos“.

2004 m. bendroje Tarybos ir Komisijos pažangos, padarytos siekiant Lisabonos tikslų švietimo ir mokymo srityje, ataskaitoje⁸ raginama nustatyti bendrus Europos bendrųjų dalykų ir profesijos mokytojų kompetencijos bei kvalifikacijos principus. 2006 m. lapkričio mėn. Vadovų Taryboje pareikšta, kad „mokytojų, instruktorių, kito mokymo personalo, profesinio orientavimo ir socialinės gerovės tarnybų motyvacija, gebėjimai ir kompetencija, taip pat mokyklos atliekamo vadovaujančio vaidmens kokybė yra svarbiausi veiksniai siekiant puikių mokymosi rezultatų“ ir kad „mokymo personalo pastangos turėtų būti remiamos organizuojant nuolatinį profesinį tobulinimąsi ir glaudžiai bendradarbiaujant su tėvais, už mokinių socialinę gerovę atsakingomis tarnybomis ir platesne bendruomene“.

Todėl geriau rengti mokytojus – svarbus Europos švietimo sistemos uždavinys; tai daryti būtina norint spartesnės pažangos siekiant bendrų tikslų, nustatytų programoje „Švietimas ir mokymas 2010“.

Žinoma, itin kokybišką mokytojų išsilavinimą svarbu užtikrinti ir tam, kad būtų garantuotas patikimas nacionalinių išteklių valdymas ir tinkamai naudojamos lėšos: maždaug du trečdaliai mokyklų išlaidų – tai mokytojų atlyginimai⁹.

⁴ 2006 m. gegužės 16 d. Komisijos metinė pažangos siekiant Lisabonos tikslų ataskaita.

⁵ Žr., pavyzdžiui, Darling Hammond et al 2005 m., *Does teacher preparation matter? Evidence about teacher certification, Teach for America, and teacher effectiveness. Education Policy Analysis Archives*, 13(42) 16-17, 20.

⁶ Rivkin, Hanushek ir Kain, 2000 m., Hanushek, Kain ir Rivkin 2005 m., *Teachers, Schools, and Academic Achievement*.

⁷ Angrist ir Lavy, 2001 m., *Does Teacher Training Affect Pupil Learning? Evidence from Matched Comparisons in Jerusalem Public Schools, Journal of Labor Economics*, 19, 2, 343-69. <http://www.journals.uchicago.edu/JOLE/journal/issues/v19n2/010404/-fn1>

⁸ http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/jir_council_final.pdf

⁹ EBPO ataskaita. *Teachers matter: Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers*, 2005 m., www.oecd.edu/teacherpolicy

1.2 Kitos Sąjungos politikos sritys ir tikslai

Mokytojų rengimo politika glaudžiai susijusi su kitomis svarbiomis Europos politikos sritimis, visų pirma su:

- Socialine politika – „Jaunimo pakte“ pabrėžiama, kad švietimas ir mokymas – tai priemonė skurdiui įveikti ir svarbiausias socialinės įtraukties veiksnys, daug dėmesio skiriama pagrindiniams įgūdžiams¹⁰;
- Naujovių politika¹¹ – joje akcentuojamas poreikis užtikrinti, kad mokytojai padėtų jaunuoliams išsiugdyti verslumo ir naujovių dvasią;
- Mokslinių tyrimų politika – joje akcentuojamas poreikis gerinti įvairių mokslo šakų dėstymą visuose Europos Sąjungos švietimo sistemos lygmenyse¹²;
- Įmonių politika¹³ – joje akcentuojama, kad valstybės institucijos turėtų taip organizuoti pirminį rengimą ir kvalifikacijos kėlimą, kad mokyklų vadovai ir mokytojai būtų skatinami ugdyti verslumą;
- Nauja Komisijos daugiakalbystės pagrindų strategija¹⁴ – joje pabrėžiama kalbų mokymosi vertė ir nurodoma, kad gerinti kalbų mokymo kokybę ir geriau rengti kalbų mokytojus yra svarbus uždavinys;
- Direktyva 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo, kurioje pateikiama teisinė mokytojų profesinio judumo sistema.

1.3 Kintantys reikalavimai

Dėl švietimo sistemos ir visuomenės pokyčių mokytojo profesijai keliami nauji reikalavimai. Pavyzdžiui, iš mokytojų vis dažniau reikalaujama ne tik perteikti pagrindines žinias, bet ir padėti jaunimui išmokti mokytis visiškai savarankiškai, t. y. įgyti svarbiausių įgūdžių, o ne įsiminti informaciją; mokytojai raginami naudoti konstruktyvesnius, bendradarbiavimu pagrįstus mokymo metodus ir tikimasi, kad jie bus tarpininkai ir klasių vadovai, o ne autoritetingi instruktoriai. Kad galėtų atlikti šias naujas užduotis, mokytojai turi būti išmokę taikyti įvairius mokymo metodus ir būdus. Be to, klasės dabar nevienalytiškos, jose mokosi skirtingų kultūrų, nevienodų gabumų, įvairių negalių turinčių jaunuolių. Iš mokytojo reikalaujama naudotis naujų technologijų teikiamomis galimybėmis ir tenkinti individualizuoto mokymo poreikius; be to, padidėjus mokyklos autonomijai, jiems gali tekti papildomų sprendimų priėmimo arba valdymo pareigų.

¹⁰ Europos jaunimo paktas, http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/84335.pdf

¹¹ Tai aprašyta komunikate *Žinių taikymas praktikoje: įvairialypė ES naujovių strategija*, COM(2006) 502 galutinis.

¹² Europos Parlamento nario Michelio Rocardo vadovaujama aukšto lygio grupė išnagrinėjo dabartines Europos ir nacionalines mokslinio išsilavinimo srities naujovių iniciatyvas. Grupės ataskaita pateikta tinklavietėje <http://ec.europa.eu/research/science-society/index.cfm?fuseaction=public.topic&id=1100&lang=>, joje raginama naudoti naujus mokslinio lavinimo metodus, kurie turėtų radikaliai skirtis nuo tradicinių pedagoginių metodų.

¹³ Žr. Komisijos komunikatą *Verslumu pagrįsto mąstymo puoselėjimas ugdant ir mokant*, COM (2006) 33 galutinis.

¹⁴ COM(2005)596, 2005 m. lapkričio mėn.

Dėl šių pokyčių mokytojai ne tik turi įgyti naujų žinių ir įgūdžių, bet ir nuolat juos tobulinti. Kad mokytojai turėtų naujam vaidmeniui būtinų įgūdžių ir kompetencijų, reikalingas aukštos kokybės pirminis mokytojų rengimas ir nuoseklus nuolatinio profesinio tobulėjimo procesas, leidžiantis mokytojams nuolat atnaujinti įgūdžius, kurių reikia žiniomis pagrįstoje visuomenėje.

Kaip ir kiekvienos kitos šiuolaikinės profesijos atstovai, mokytojai privalo plėsti savo profesinių žinių ribas: privalo nuolat apmąstyti savo darbą, atlikti mokslinius tyrimus ir nuolat tobulėti visą savo profesinį gyvenimą. Mokytojų rengimo sistemos turi būti tokios, kad tai būtų įmanoma.

1.4 Įgūdžių stygius ir ribotos mokymosi galimybės

Mokytojų rengimo sistemos ne visada yra parengtos taip, kad atitiktų naujus reikalavimus.

Beveik visos neseniai vykusioje EBPO apklausoje¹⁵ dalyvavusios šalys pranešė apie mokytojų įgūdžių stygių ir atnaujinant įgūdžius kylančius sunkumus. Ypač stinga gebėjimų susidoroti su pokyčiais švietimo sistemoje (pavyzdžiui, individualizuoto mokymosi poreikiu, mokinių ruošimu mokytis savarankiškai, nevienalytiškų klasių problema, mokinių mokymu kuo labiau pasinaudoti IRT ir kt.).

Daugelyje valstybių narių sistemingas įvairių mokytojų rengimo elementų koordinavimas yra menkas, dėl to trūksta darnos ir tęstinumo, visų pirma tarp mokytojų pirminio profesinio rengimo ir tolesnio jų darbo, kvalifikacijos kėlimo bei profesinio tobulinimosi. Be to, šie procesai dažnai būna nesusiję su mokyklos plėtra ir tobulinimu ar su moksliniais tyrimais švietimo srityje. Visą savo profesinį gyvenimą mokytojai menkai skatinami atnaujinti savo įgūdžius.

Europos Sąjungoje mažai investuojama į mokytojų tęstinį mokymą ir profesinį tobulėjimą, o dirbančių mokytojų kvalifikacijos kėlimo galimybės yra ribotos. Mokytojams kelti kvalifikaciją privaloma tik 11 valstybių narių ir ne visose tose šalyse mokytojai yra aiškiai įpareigoti tai daryti¹⁶. Tose valstybėse narėse, kuriose kvalifikacija keliami, tam paprastai skiriama mažiau nei 20 valandų per metus. Nė vienoje valstybėje kvalifikacijai kelti nėra skiriama daugiau nei penkios dienos per metus, o daugumoje šalių yra privalomos tik trys dienos per metus. Be to, remiantis tuo, kad kvalifikacijos kėlimas gali būti privalomas, negalima spręsti apie tikrąjį kvalifikacijos kėlimo mastą.

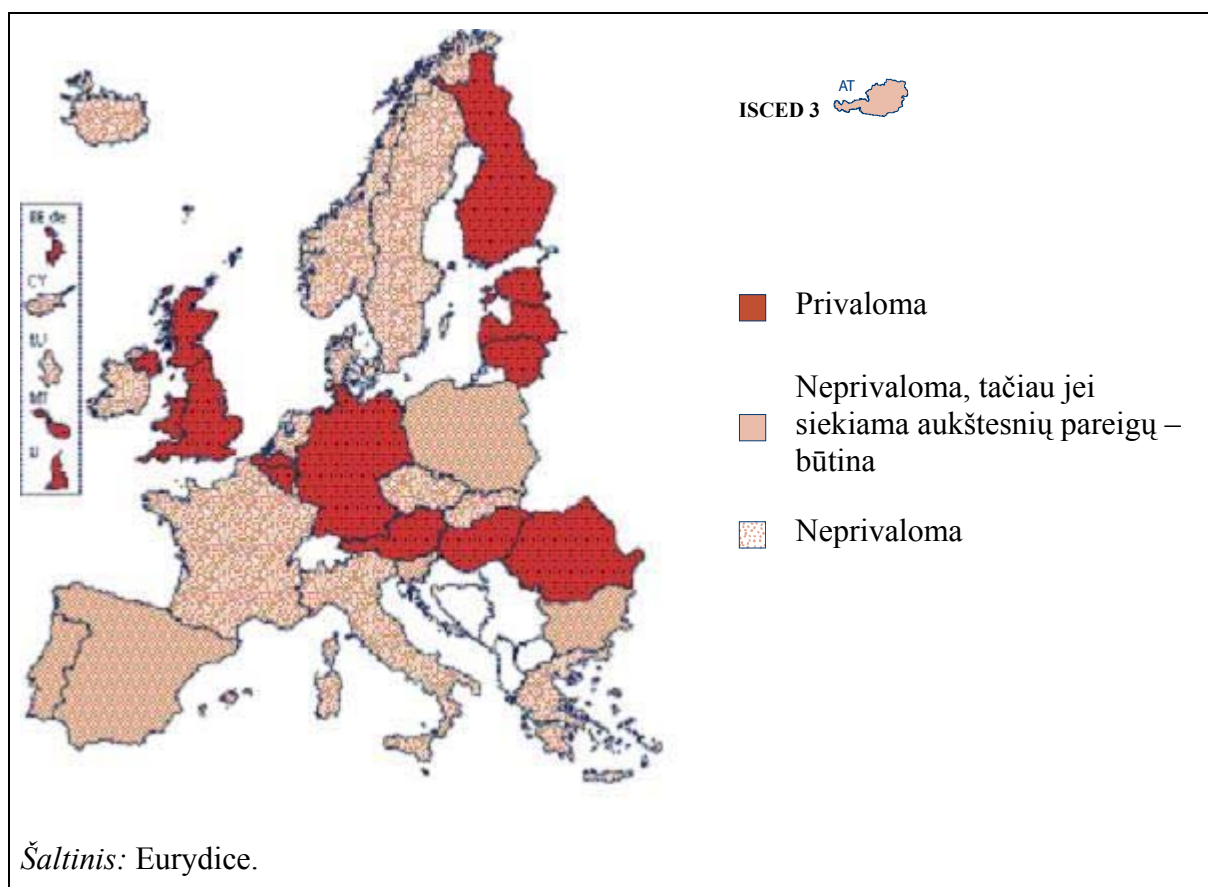
Tik pusėje Europos šalių naujiems mokytojams pirmaisiais darbo metais siūloma kokia nors sisteminga pagalba (pvz., supažindinimas su darbu, mokymas, mentorystė). Tik trečdalyje šalių yra aiški pagalba mokytojams, kurie patiria sunkumų atlikdami savo pareigas, sistema.

1 pav. Iš šios iliustracijos matyti, kuriose šalyse kelti kvalifikaciją privaloma, o kuriose – ne.

¹⁵ *Teachers Matter*, EBPO, 2005 m.

¹⁶ Išsamų duomenų, kuriais grindžiamos toliau pateiktos lentelės, paaiškinimą ir vartotas apibrėžtis rasite *Key data on Education in Europe 2005 m.*, Eurydice, ISBN 92-894-9422-0; <http://www.eurydice.org/portal/page/portal/Eurydice/showPresentation?pubid=052EN>

Pradinės, pagrindinės ir vidurinės mokyklos mokytojų kvalifikacijos kėlimas 2002–2003 m.

2 pav. Iš šios lentelės matyti, kad privalomam kvalifikacijos kėlimui skirtų valandų skaičius per metus įvairiose šalyse skiriasi.

Pradinės, pagrindinės ir vidurinės mokyklos mokytojų privalomam kvalifikacijos kėlimui skirtų valandų mažiausias skaičius per metus 2002–2003 m.

	BE fr	BE de	BE nl	DE	EE	LV	LT	HU	MT	AT	FI	JK-ENG/WLS/NIR	JK-SCT	LI	RO
ISCED 1	21	21	14	v	32	12	18	17	21	15	18	v	35	v	19
ISCED 2	21	21	21		32	12	18	17	21	15	18		35		19
ISCED 3	21	21	21		32	12	18	17	21	v	18		35		19

x CZ, DK, EL, ES, FR, IE, IT, CY, LU, NL, PL, PT, SI, SK, SE, IS, NO ir BG.

x Kvalifikacijos kelti neprivaloma v Kintamas skaičius

Šaltinis: Eurydice.

Papildomos pastabos

Belgija: trys dienos per metus.

Vokietija: privalomam kvalifikacijos kėlimui skirtingose žemėse skirta nevienodai laiko.

Estija: 160 valandų per penkerius metus.

Lietuva: 15 dienų, t. y. 90 valandų, per penkerius metus.

Latvija: šalies švietimo institucijos nustatė, kad kvalifikaciją kelti privaloma mažiausiai 36 val. per trejus metus.

Vengrija: kas septynerius metus privaloma kelti kvalifikaciją 60–120 valandų.

Malta: trys dienos per metus mokslo metų pradžioje arba pabaigoje. Nuo 2001–2002 m. tris kartus per metus po pamokų privaloma dalyvauti dviejų valandų kursuose.

Nyderlandai: kasmet 10 % mokytojų darbo laiko turi būti skiriama profesiniam tobulėjimui. Oficialiai nustatyta, kad tiek laiko mokytojai gali reikalauti jiems skirti.

Austrija: informacija apie ISCED 2 lygį susijusi su mokytojais, dirbančiais vidurinėse (*Hauptschulen*) mokyklose. Informacijos apie tai, kiek laiko skiria mokymuisi bendrojo lavinimo aukštesniosiose (*allgemein bildenden höheren Schulen*) mokyklose dirbantys mokytojai, nepateikta.

Suomija: trys dienos po šešias valandas per metus.

Jungtinė Karalystė (ENG/WLS/NIR): penkios mokslo metų dienos, kai nevyksta pamokos, dažnai skiriamos kvalifikacijai kelti. Be to, dalyvauti profesinio tobulėjimo renginiuose – svarbi profesinė pareiga.

Jungtinė Karalystė (SCT): kvalifikacijai kelti privaloma skirti bent penkias dienas. Be to, mokytojai turi 50 valandų per metus skirti užklasinėi veiklai, dalį šio laiko gali būti keliami kvalifikacija.

Lichtenšteinas: mokytojai privalo dalyvauti bent vienuose mokymo kursuose per dvejus metus.

Rumunija: 95 valandos per penkerius metus, jei mokytojui per tą laiką nesuteikiamas aukštesnis profesinis laipsnis.

Pastaba

Skaičiavimo būdas. Jei pirmiau pateiktose pastabose nėra nurodyta kitaip, viena diena – septynios valandos. Jei šalyje privalomas tam tikras valandų skaičius per keletą metų, skaičiuojamas vidurkis.

3 pav. Iš šios lentelės matyti, kad paramos naujiems mokytojams priemonės dar nėra labai paplitusios. 2002 m. tik pusėje šalių naujiems mokytojams karjeros pradžioje pasiūlyta pagalba.

Nurodymai ir (arba) rekomendacijos, kokio pobūdžio pagalbą teikti ir kaip vadovauti pradedantiems dirbti pradinių, pagrindinių ir vidurinių mokyklų mokytojams, 2002–2003 m.

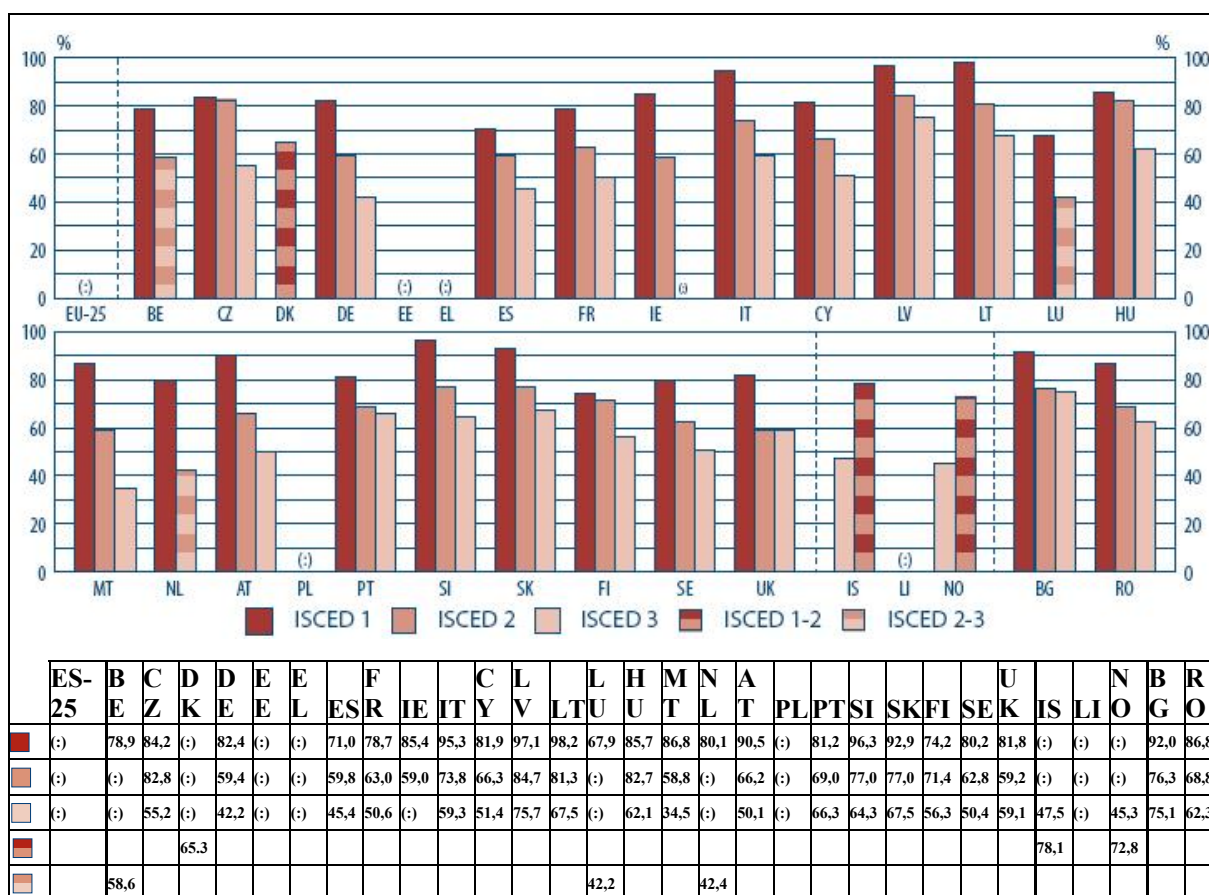
PARAMOS POBŪDIS	CZ	DE	EL	ES	IE	IT	CY	PL	SK	JK- ENG/ WLS	JK- NI R	IS	LI	NO	BG
Oficialūs ir pusiau oficialūs susirinkimai (pažangai ar problemoms aptarti)			o	o		o	o	o	o		o	o	o		o
Nuomonės, informacija, neformalus pokalbiai	o		o	o	o	o	o	o	o		o	o	o		o
Pagalba rengiant pamokų planus			o	o		o		o	o			o	o		o
Pagalba vertinant mokinius ir rašant mokymo ataskaitas				o		o		o	o		o	o	o		
Dalyvavimas pamokoje ir (arba) pamokos stebėjimas	o		o	o	o		o	o	o		o		o		o
Patarimai dėl įgūdžių			o	o		o	o	o	o		o	o			o
Seminarų, mokomųjų renginių, diskusijų organizavimas			o	o			o	o	o						o
Apsilankymai kitose mokyklose ir metodiniuose centruose				o				o							
Privalomas specialusis mokymas (nustatyta, kiek mažiausiai laiko privaloma jam skirti)			o (1)	o (2)		o (3)									o (4)
Mokytojų vadovas											o				
Bandomieji projektai (įgyvendinami šiuo metu)		o								o				o	
Šiuo metu nesiimama jokių priemonių	BE, DK, EE, FR, LV, LT, LU, HU, MT, NL, AT, PT, SI, FI, SE, RO														
	(1) 100 valandų (2) kintamas skaičius (3) 40 valandų (4) daugiau negu 24 valandos														
<i>Šaltinis: Eurydice.</i>															

1.5 Mokytojo profesijos ypatybės Europos Sąjungoje

Lytis

4 pav. Iš šio grafiko matyti, kad dauguma pradinio ir vidurinio lavinimo mokytojų yra moterys¹⁷. 2002 m. visose Europos Sąjungos šalyse, išskyrus vieną, daugiau kaip 70 % pradinių klasių (ISCED 1) mokytojų buvo moterys. Žemesniojo vidurinio lavinimo įstaigose (ISCED 2) moterų mokytojų dalis nėra tokia didelė kaip pradinio lavinimo įstaigose. Nors moterų dalis aukštesniojo vidurinio lavinimo įstaigose nėra tokia išpūdinga, beveik visose šalyse jų skaičius viršija vyrų skaičių.

Valstybinėse ir privačiose pradinėse (ISCED 1) ir vidurinėse mokyklose (ISCED 2 ir 3) dirbančių mokytojų moterų procentas, 2001–2002 m.

Atlyginimas

Mokytojų skaičiui įtakos daro daug veiksnių, įskaitant atlyginimą. Mokytojų darbo užmokesčiai (palyginti su vidutiniu darbo užmokesčiu ir BVP) įvairiose šalyse labai skiriasi. Liuksemburge ir Vokietijoje mokytojų atlyginimai yra dideli, palyginti su vidutinėmis pajamomis tose šalyse. Didžiausi maksimalūs atlyginimai, palyginti su BVP vienam gyventojui, yra Portugalijoje, Kipre, Graikijoje, Liuksemburge ir Ispanijoje.

Mokytojų ir kitų viešojo ir privataus sektoriaus profesijų atlyginimų skirtumai lemia tai, ar mokytojai lieka dirbti mokytojais, o šiuos skirtumus lemia bendra padėtis darbo rinkoje. Kai

¹⁷ Key data on Education in Europe 2005 m., Eurydice, ISBN 92-894-9422-0.

darbo paklausa didelė, daugiau mokytojo diplomą turinčių asmenų ieško kitokio darbo. Mokytojų ir kitų profesijų atstovų darbo užmokesčio skirtumas ypač veikia vyrų sprendimą likti mokytojais.

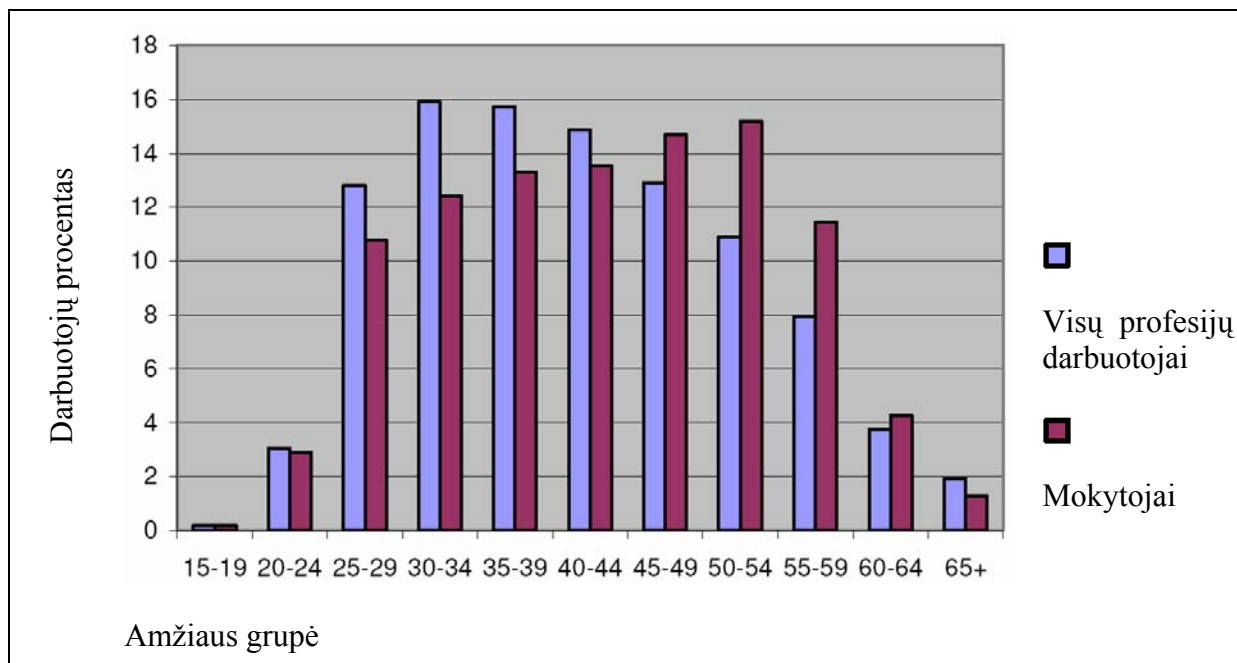
Iš mokytojų ir tokių patį kvalifikacijos lygį turinčių kitų viešojo sektoriaus profesijų atstovų arba privataus sektoriaus darbuotojų lyginamojo tyrimo¹⁸ matyti, kad mokytojai, uždirbantys daugiau negu kitų profesijų atstovai, mažiau linkę atsisakyti savo profesijos. Atlikus tyrimą JK, paaiškėjo, kad mokytojų darbo užmokesčiai, palyginti su atlyginimais, kuriuos gauna asmenys, dirbantys darbus, kuriuos gali dirbti mokytojo diplomą turintieji, yra svarbus veiksnys, lemiantis sprendimą įsidarbinti mokytoju ir juo likti.

Amžius

Skirtingai negu kitų profesijų atstovų, mokytojais dirbančių vyresnių darbuotojų procentas yra didelis (žr. 5 pav.). Daugelyje šalių daugiau negu 40 % mokytojų yra 45–64 metų amžiaus, o kai kuriose šalyse 30 % mokytojų – 50–64 metų amžiaus¹⁹. Tai daro didelę įtaką mokytojų mokymo (arba persikvalifikavimo) poreikiams.

Svarbu, kad ateityje mokymas taptų patrauklia karjeros galimybe. Tada būtų galima įdarbinti geriausius kandidatus ir paskatinti kitų profesijų atstovus tapti mokytojais. Priešingai negu neseniai daryta daugelyje valstybių narių, patyrusių mokytojus teks įtikinėti likti dirbti užuot anksti išleidus į pensiją, todėl jiems reikės papildomų profesinio tobulėjimo galimybių ir paramos.

5 pav. Visų profesijų darbuotojų ir mokytojų amžius (2005 m.)²⁰

¹⁸ Dolton, P. J. ir Van der Klaauw, W. *Leaving teaching in the UK – a duration analysis. Economic Journal* 105 (429), 431–444, 1995 m.

¹⁹ Tyrimas *Mobility of Teachers and Trainers*, Švietimo ir kultūros generalinis direktoratas, 2006 m.

²⁰ Ten pat.

Apskritai reikia imtis būtinų veiksmų, kad būtų įdarbinta ir darbo vietose išlaikyta pakankamai gerai išsilavinusių ir norinčių dirbti mokytojais vyrų ir moterų, kurie turėtų visų pirma pakeisti mažėjančioms amžiaus grupėms priklausančius darbuotojus.

2 VEIKSMŲ PROGRAMA

2.1 Dabartinė Europos Sąjungos parama rengiant mokytojus

Valstybės narės atsakingos už švietimo ir mokymo sistemų organizavimą ir turinį. Europos Sąjungos vaidmuo – jas remti.

Tokia Europos lygmens Bendrijos veikla, kaip *Comenius* ir *Erasmus* veiksmai pagal *Socrates* programą ir *Leonardo Da Vinci* programa, teikiama parama projektams, kuriais skatinama tobulinti mokytojų kompetenciją. Pagal naująją mokymosi visą gyvenimą programą (2007–2013 m.) bus labiau remiamas mokytojų judumas ir mokytojų rengimo įstaigų bendradarbiavimo projektai²¹.

Europos socialinis fondas irgi yra svarbi priemonė, kuria bus naudojamosi švietimo ir mokymo sistemų atnaujinimui remti, įskaitant valstybių narių mokytojų pradinio ir tęstinio rengimo sistemas.

2.2 Bendras darbas su valstybėmis narėmis

Europos Komisija glaudžiai bendradarbiauja su valstybėmis narėmis, kad padėtų joms formuoti ir atnaujinti švietimo ir mokymo politiką. Tam skirta darbo programa „Švietimas ir mokymas 2010“ – atnaujintos Lisabonos strategijos dalis, pagal kurią tampa paprasčiau keistis informacija, duomenimis ir gerą patirtimi pasitelkus mokymąsi vieniems iš kitų ir kolegų atliekamą vertinimą.

Po to, kai Taryba pripažino mokytojų rengimą svarbiausiu klausimu, 2002 m. Komisija sudarė darbo grupę, kurios uždavinys – apmąstyti, kaip galima būtų pagerinti bendrųjų dalykų ir profesijos mokytojų rengimą; ši grupė sudaryta iš programoje „Švietimas ir mokymas 2010“ dalyvaujančios 31 šalies atstovų²².

Tolesnis Komisijos ir nacionalinių ekspertų darbas parodė, kad visuotinai sutariama, kokių pokyčių reikia. Bendradarbiaujant su valstybių narių paskirtais ekspertais sudarytas ir 2005 m. aukšto lygio politikos formuotojų, mokytojų rengimo ekspertų ir svarbiausių suinteresuotųjų šalių Europos konferencijoje išbandytas Mokytojų kompetencijos ir kvalifikacijos Europos bendrųjų principų rinkinys²³. Daugelis šalių jau pradėjo remtis Bendraisiais Europos principais, kurie teikia peno svarstymams, kaip geriau formuoti mokytojų rengimo politiką.

Komisija ir valstybės narės, toliau nagrinėja, kaip spręsti kilusias problemas. Šiuo tikslu sudaryta Bendrųjų dalykų ir profesijos mokytojų reikalų grupė, kuriai priklauso 18 valstybių narių, ypatingai besirūpinančių savo mokytojų rengimo politikos formavimu, paskirti ekspertai. Grupė organizavo mokymosi bendradarbiaujant (angl. – peer learning) veiklos

²¹ Sprendimas 1720/2006/EB.

²² Bendrųjų dalykų ir profesijos mokytojų rengimo gerinimo darbo grupė, 2003 m. ir 2004 m. pažangos ataskaitos: http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/objectives_en.html#training

²³ http://ec.europa.eu/education/policies/2010/testingconf_en.html

ciklus temomis, susijusiomis su visiems svarbiomis politikos sritimis, įskaitant tęstinio profesinio tobulinimosi sistemas, mokyklą kaip joje dirbančių mokytojų mokymosi bendruomenę, mokyklos vadovybę, mokytojų rengimą dirbti klasėse, kuriose mokosi skirtingų kultūrų mokiniai, ir mokyklų ir bendrovių bendradarbiavimą. Valstybių narių nuomone, tokio pobūdžio darbas teikia naudingą mokymosi galimybių.

2.3 Bendrieji principai

Su mokytojo profesija susiję sunkumai yra iš esmės tie patys visoje Europos Sąjungoje. Todėl visus klausimus galima analizuoti drauge ir susidaryti bendrą nuomonę, kokių įgūdžių reikia mokytojams.

Pirmiau minėti Mokytojų kompetencijos ir kvalifikacijos Europos bendrieji principai parengti remiantis Europos mokytojų ir jų rengėjų patirtimi ir patvirtinti suinteresuotųjų šalių. Juose aprašoma Europos mokytojo profesijos vizija ir nurodomos tokios šios profesijos ypatybės:

- tai **aukštos kvalifikacijos** reikalaujanti profesija: visi mokytojai turi aukštojo mokslo diplomus (o pirminio profesinio mokymo sistemoje dirbantys mokytojai yra kvalifikuoti savo srities specialistai ir turi tinkamą pedagoginę kvalifikaciją). Visi mokytojai turi gilių savo dėstomo dalyko žinių, gerų pedagoginių žinių, mokiniams vadovauti ir juos remti reikalingų įgūdžių ir kompetencijos, suvokia socialinį ir kultūrinį švietimo matmenį.
- mokytojai **mokosi visą gyvenimą**: jiems padedama tęsti profesinį tobulinimąsi visą savo profesinį gyvenimą. Jie ir jų darbdaviai pripažįsta naujų žinių įgijimo svarbą, geba diegti naujoves ir dirbti atsižvelgdami į naujus duomenis.
- šios profesijos atstovams būdingas **judumas**: judumas – svarbiausia pirminio ir tęstinio mokytojų rengimo programų sudedamoji dalis. Mokytojai skatinami profesinio tobulėjimo tikslais dirbti arba studijuoti kitose Europos šalyse.
- tai **partneryste** pagrįsta profesija: mokytojų rengimo įstaigos savo darbą organizuoja bendradarbiaudamos su mokyklomis, mokymo darbo vietoje paslaugų teikėjais ir kitais suinteresuotaisiais asmenimis, atsižvelgdamos į darbo rinkos sąlygas.

Vadovaudamasi šiais principais ir remdamasi pirmiau pateikta analize, Komisija mano, kad norint pagerinti mokytojų rengimo kokybę Europos Sąjungoje, reikėtų imtis toliau išvardytų politinių priemonių.

2.3.1 *Mokymasis visą gyvenimą*

Pirminio rengimo metu įgytų žinių ir įgūdžių mokytojams negali pakakti visam profesiniam gyvenimui. Mokytojų rengimas ir profesinis tobulėjimas turėtų būti laikomas visą gyvenimą trunkančiu procesu, reikėtų į tai atsižvelgti jį organizuojant ir finansuojant.

Mokytojų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo priemonės būtų veiksmingesnės, jei jos būtų koordinuojamos nacionaliniu lygiu ir sujungtos į darnią ir tinkamai finansuojamą sistemą. Būtų idealu nustatyti vientisą priemonių spektrą, apimančią pirminį mokytojų rengimą, darbo pagal profesiją pradžią ir tęstinį visą profesinį gyvenimą trunkantį tobulinimą, atsižvelgiant į formaliojo, neformaliojo ir savaiminio mokymosi galimybes. Tai reikštų, kad visi mokytojai:

- pirmaisiais trejais metais, kai užima pareigas arba dirba mokytojo darbą, dalyvauja veiksmingoje pagalbos karjeros pradžioje programoje.
- per visą profesinį gyvenimą turi galimybę naudotis patyrusių mokytojų arba kitų šios srities profesionalų organizuotai teikiamomis konsultacijomis arba turėti mentorių;
- dalyvauti reguliariai rengiamose diskusijose apie jų mokymosi ir profesinio tobulėjimo poreikius, organizuojamose pagal platesnį įstaigos, kurioje jie dirba, plėtros planą.

Be to, Komisijos manymu, visiems mokytojams būtų naudinga, jeigu:

- visą savo profesinį gyvenimą jie būtų skatinami ir jiems padedama plėsti ir tobulinti savo kompetenciją formaliojo, neformaliojo ir savaiminio mokymosi priemonėmis ir gali pasiekti, kad jų formalusis, neformalusis ir savaiminis mokymasis būtų pripažintas;
- jiems būtų suteikta kitų tęstinio profesinio tobulinimosi galimybių, pavyzdžiui, dalyvauti mainų ir stažuočių (finansuojamų arba nefinansuojamų pagal Mokymosi visą gyvenimą programą);
- jie turėtų galimybių ir laiko studijuoti, kad įgytų kitų kvalifikacijų, studijuoti aukštojoje mokykloje ir atlikti mokslinius turimus;
- būtų labiau skatinama kūrybinga įstaigų, kuriose mokytojai dirba, darbo rinkos, aukštojo mokslo ir mokslinių tyrimų institucijų ir kitų organizacijų partnerystė, siekiant remti aukštos kokybės mokymą ir veiksmingą praktiką ir plėtoti naujovių tinklus vietos ir regionų lygmeniu.

2.3.2 Būtinai įgūdžiai

Mokytojams tenka svarbus vaidmuo – paruošti mokinius rasti savo vietą visuomenėje ir darbo rinkoje. Bet kuriuo savo profesinio gyvenimo etapu mokytojas turi turėti arba galėti įgyti visas reikiamas dalykines žinias, požiūrį ir pedagoginius įgūdžius, kad galėtų padėti jaunuoliams visiškai išnaudoti savo potencialą. Visų pirma mokytojui reikia tokių įgūdžių, kad galėtų:

- nustatyti kiekvieno mokinio specifinius poreikius ir tenkinti šiuos poreikius naudodamas įvairias mokymo strategijas;
- padėti jaunuoliams taip vystytis, kad vėliau jie galėtų visiškai savarankiškai mokytis visą gyvenimą;
- padėti jaunuoliams įgyti Europos bendruose bendrųjų gebėjimų orientaciniuose metmenyse²⁴ išvardytus gebėjimus;
- dirbti daugiakultūroje aplinkoje (įskaitant įvairovės vertės suvokimą ir pagarbą kitokiems asmenims);

²⁴ Žr. Europos Parlamento ir Tarybos rekomendaciją 2006/962/EB.

- glaudžiai bendradarbiauti su bendradarbiais, tėvais ir platesne bendruomene.

Be to, turint omenyje, kad mokyklų vadovams keliami vis didesni reikalavimai ir kad kartais susiduriama su sunkumais ieškant asmenų, kurie galėtų eiti vadovų pareigas, būtų labai naudinga, jei mokytojai turėtų tinkamas galimybes įgyti, tobulinti ir naudoti gebėjimus vadovauti.

2.3.3 *Nuolatinis savo darbo apmąstymas ir moksliniai tyrimai*

Mokytojai padeda jaunuoliams imtis atsakomybės už savo pačių mokymąsi visą gyvenimą. Mokytojai patys irgi turi būti pajėgūs pasirūpinti savo mokymusi. Be to, kaip ir bet kurios kitos profesijos atstovai, mokytojai privalo plėsti švietimo ir mokymosi srities žinias. Savarankiškai visą gyvenimą besimokančių mokytojų profesinis tobulėjimas reiškia, kad jie:

- nuolat sistemingai apmąsto savo darbą;
- atlieka darbu klasėje pagrįstus mokslinius tyrimus;
- mokydami naudojami klasėje atliktų ir akademinų tyrimų rezultatais;
- vertina savo taikomų mokymo strategijų veiksmingumą ir keičia jas atsižvelgdami į šį vertinimą;
- vertina savo pačių mokymosi poreikius.

Reikia nustatyti tam pasiekti būtinas paskatas, skirti išteklius ir įdiegti paramos sistemas.

2.3.4 *Kvalifikacijos*

Turint omenyje, kad mokytojams keliami sudėtingi reikalavimai, kad jiems reikia daug žinių ir įgūdžių, ir kad pirminio rengimo metu jiems būtina įgyti pakankamai praktinio darbo tikroje klasėje patirties, nenuostabu, kad pirminis mokytojų rengimas reikalauja daug pastangų. 18 valstybių narių aukštesniojo vidurinio lavinimo įstaigų mokytojų pirminis rengimas trunka bent penkerius metus, o absolventai įgyja universiteto lygmens kvalifikaciją (ISCED 5A). 12 valstybių narių reikalaujama, kad pagrindinės mokyklos mokytojai gautų universiteto lygio pirminį parengimą, kuris trunka bent penkerius metus²⁵.

Reikėtų apsvarstyti galimybę reikalauti aukštesnio lygio kvalifikacijos – ši nuostata jau taikoma kai kuriose šalyse.

2.3.5 *Mokytojų rengimas aukštojo mokslo sistemoje*

Siekiant užtikrinti, kad aukštojo mokslo sistema būtų pajėgi užtikrinti tinkamą kokybišką ir kiekybišką mokytojų parengimą ir skatinti juos gilinti savo dalykines žinias, be aukštojo mokslo bakalauro pakopos mokytojų rengimo programos turėtų būti sudarytos magistro ir doktorantūros studijų mokytojų rengimo programos.

²⁵ Eurydice: *Key Data on Education in Europe*, 2005 m.

Reikia stiprinti mokytojus rengiančių specialistų, dirbančių mokytojų, darbo rinkos ir kitų organizacijų ryšius. Aukštojo mokslo įstaigoms tenka svarbus vaidmuo plėtojant veiksmingą bendradarbiavimą su mokyklomis ir kitais suinteresuotaisiais asmenimis tam, kad būtų užtikrinta, kad jų rengiami mokytojai turėtų išsamių žinių ir geros darbo klasėje patirties.

Už mokytojų rengimą atsakingi asmenys (ir atsakingieji už mokytojus rengiančių specialistų rengimą) turėtų turėti praktinės darbo klasėje patirties ir būti igiję labai aukšto lygio įgūdžių, požiūrį ir kompetencijos, kurių reikalaujama iš mokytojų.

2.3.6 *Mokymas ir visuomenė*

Mokytojo pavyzdžiu sekama. Kad mokiniai pasiektų daugiau, svarbu, kad mokytojų bendruomenė visapusiškai atspindėtų visuomenės, kurioje jie dirba, įvairovę (pavyzdžiui, kultūrų, gimtosios kalbos, gabumų ir negalios įvairovę). Valstybės narės gali imtis veiksmų siekdamos užtikrinti, kad mokytojų sudėtis visapusiškai atspindėtų visuomenės įvairovę, visų pirma naikinti kliūtis, kylančias siekiant užtikrinti kultūrų ir lyčių pusiausvyrą visais lygmenimis.

3 KOMISIJOS ĮNAŠAS

Siekdama paremti valstybių narių mokytojų rengimo reformas, Komisija siūlo:

- (1) užtikrinti, kad pagal naująją Mokymosi visą gyvenimą programą ir iš Europos socialinio fondo būtų remiamos valstybių narių pastangos gerinti mokytojų rengimo priemones ir turinį ir skatinamas dirbančių bei praktiką atliekančių mokytojų judumas;
- (2) nustatyti rodiklius, kurie geriau atspindėtų mokytojų rengimo ir įdarbinimo padėtį, ir kas antrus metus teikti programos „Švietimas ir mokymas 2010“ ataskaitas, kuriose būtų atsiskaitoma už gerinant mokytojų rengimo kokybę daromą pažangą;
- (3) padėti plėsti ir skleisti naujas mokymo ir mokytojų rengimo srities žinias; taip pat padėti valstybėms narėms veiksmingai šias žinias naudoti, vadovaujantis Mokymosi visą gyvenimą programa ir Mokslinių tyrimų pagrindų programa;
- (4) remti iniciatyvų, kuriomis populiarinamas mokytojų rengimo ir judumo Europos matmuo, plėtojimą;
- (5) apsvarstyti pažangą ir pateikti kitų pasiūlymų.

4 IŠVADOS

Šiame komunikate pripažįstama, kad mokymo ir mokytojų rengimo kokybė yra svarbiausias veiksnys, užtikrinantis švietimo kokybę ir geresnius jaunimo pasiekimus. Jame išvardijami veiksmai, kurių reikėtų imtis šioje srityje, ir būdai, kuriais Komisija galėtų remti šią veiklą.

Atsižvelgus į šiuos pasiūlymus būtų užtikrinta, kad mokytojų rengimas ir profesinis tobulinimas būtų koordinuotas, darnus ir tinkamai finansuojamas; kad visi mokytojai turėtų veiksmingam darbui reikalingų žinių, požiūrį ir pedagoginių įgūdžių; kad mokytojams būtų padedama įgyti gilesnių dalykinių žinių; kad jie būtų skatinami nuolat apmąstyti savo darbą ir

intis mokslinių tyrimų; ir kad būtų gerinamas mokytojo profesijos statusas ir didinamas jos pripažinimas.

Taip būtų prisidedama prie švietimo visiems kokybės gerinimo ir padedama valstybėms narėms siekti Lisabonos socialinės sanglaudos ir ekonomikos konkurencingumo bei augimo tikslų.

Bendradarbiaudama su valstybių narių Bendrųjų dalykų ir profesijos mokytojų reikalų ekspertų grupe Komisija sieks įgyvendinti šiuos pasiūlymus pagal programą „Švietimas ir mokymas 2010“. Atlikti šią užduotį jai bus padedama konferencijomis, kurios bus rengiamos Portugalijai pirmininkaujant Tarybai.

Komisija prašo Europos Parlamentą ir Tarybą pareikšti savo nuomonę šiame komunikate iškeltais klausimais.